

цинский, антропологический, уголовно-процессуальный и организационный аспекты). — М.: Элиткнига, 1998. — 480 с.

4. Звягин В.Н., Зинин А.М. Принципы выделения признаков внешности человека в целях медико-криминалистической идентификации личности // Судебно-медицинская экспертиза. — 1987. — № 2. — С. 25-30.

М.М. Ячменська,
студ.ІІІ курсу, спеціальність «Право»,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики О.С. Козерацька

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСОВЧОЇ ПРАКТИКИ УКЛАДАННЯ УГОД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

З прийняттям 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу (далі — КПК) України було запроваджено досі невідомий українській правовій системі інститут кримінального провадження на підставі угод. Це, безумовно, є прогресивним кроком в удосконаленні процедури здійснення правосуддя, оскільки укладання угод сприяє значному спрощенню судочинства та підвищенні його ефективності. Крім того, дане нововведення забезпечує право кожного на розгляд його справи у розумні строки, що передбачене ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, оскільки при укладанні угод у кримінальному провадженні значно зменшується процесуальне навантаження на органи досудового розслідування, прокурора та суд [1]. Наприклад, Добровольська О.Г. зазначає те, що провадження на підставі угод змінює кримінально-процесуальну форму в напрямку впровадження принципу процесуальної економії, що «безумовно, пов'язано з реакцією держави на значну завантаженість слідчих і судових органів» [2, с. 367].

Національне кримінально-процесуальне законодавство поступово зазнає реформаторських змін в напрямку пришвидшення процесів демократизації та гуманізації. Дане твердження не є випадковим, інститут угод в кримінальному провадженні був імплементований із законодавства зарубіжних країн, що безумовно сприяє гармонізації вітчизняної нормативної бази із міжнародними стандартами. Приведемо як приклад Францію, в цій країні примирення проводить або

сам прокурор, або уповноважений ним примиритель (медіатор), що полягає в пропозиції з боку прокурора чи медіатора до злочинця про визнання своєї провини в обмін на більш м'яке покарання. В Англії вирізняють 2 види медіації поліцейську і судову в залежності від етапу судочинства [3, с.390].

У США більшість справ вирішується укладенням угоди, про це свідчить статистика: у 2010 році було укладено 72 110 угоди про визнання винуватості, натомість лише 3463 справи були направлені до суду, тобто більш ніж 95% справ закінчились укладанням угод [4, с.111].

Доцільно звернутись для порівняння до статистичних показників судової практики України щодо укладення угод в кримінальному провадженні. Згідно загальних показників розгляду кримінальних матеріалів за I квартал 2017 року, що були проаналізовані Відділом аналізу судової статистики та узагальнення судової практики при Верховному Суді України, місцевими загальними судами було розглянуто 25 464 кримінальних проваджень, з них 19 222 складають провадження по яким було постановлено вирок, натомість кількість проваджень по яким укладено угоди складає 4167 [5]. Отже, враховуючи статистичні дані здійснення правосуддя, можна дійти висновку, що наразі все ще основним способом вирішення значної кількості кримінальних справ є саме встановлення покарання вироком суду, а не шляхом укладання угод. Так як інститут укладання угод в кримінальному провадженні ще знаходиться на початкових стадіях розвитку, в правозастосовчій практиці виникають випадки, коли нормативні положення КПК України стосовно угод застосовуються неоднаково.

Чинний КПК передбачає укладення двох видів угод: угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Згідно ч. 7 ст. 474 КПК України у випадку якщо угода суттєво порушує інтереси суспільства, то суд повинен відмовити у її укладанні. Але практична діяльність судової влади свідчить про те, що іноді судом не в повному обсязі забезпечується дотримання даного постулату. Наприклад, 15 січня 2016 року вироком Личаківського районного суду м. Львова було затверджено угоду про визнання винуватості [6]. Обвинувачуваний вчинив злочин, відповідальність за який передбачено ч. 1 ст. 366 Кримінального ко-

дексу (далі — КК) України, а саме обвинувачення полягає в тому, що службова особа склала неправдивий офіційний документ про доходи, в якій завідомо вказала неправдиві відомості про сукупний дохід. Особі було призначене судом покарання у виді штрафу в розмірі 50 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Але суд не звернув увагу на обов'язкове додаткове покарання, яке не було обумовлено сторонами, воно полягає в позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Тим самим, не було дотримано вимог щодо розміру покарання особі, яка вчинила злочин, а це, безумовно, є наслідком порушення інтересів суспільства. Натомість, 12 вересня 2013 року Приморський суд міста Одеси відмовив у затвердженні угоди між прокурором та підозрюваним, який вчинив злочин, відповідальність за який передбачено цією ж самою статтею КК України [7]. Підстави для відмови полягали в тому, що угодою не обумовлено питання щодо додаткового покарання, а тим самим було порушено вимоги КПК України.

Частіше виникають випадки, коли норми КПК України належним чином не дотримуються ще на стадії досудового розслідування. Особливої уваги необхідно приділити тому, що не лише прокурор та підозрюваний є єдиними суб'єктами, які мають приймати обов'язкову участь при укладанні угоди, на даному етапі здійснення кримінального провадження має бути залучений також захисник. 12 лютого 2015 року до КПК України було внесено зміни, а саме розширено перелік випадків, коли участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні, тепер згідно ч. 2 п. 9 ст. 52 КПК України з моменту ініціювання угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим має залучатись захисник [8].

В постанові пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» також вказується на обов'язкову необхідність залучення захисника, оскільки кримінальне провадження на підставі угод має ряд особливостей, які доцільно роз'яснити особі, яка не володіє достатньою правовою обізнаністю [9]. Але все ж таки практика вказує на невтішні результати виконання вимог КПК України у частині залучення захисника при укладенні угод. 23 грудня 2015 року ухвалою Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області було відмовлено у затвердженні угоди про визнання винуватості, укладеної між обвинуваченим та прокурором Білгород-Дністровського міжрайонної прокуратури на стадії досудового розслідування [10]. Суд вмотивував відмову тим, що з моменту ініціювання укладення такої угоди не було залучено захисника. Заслужовую також на увагу рішення Оболонського районного суду м. Києва від 24 серпня 2017 року, яким також було відмовлено у затвердженні угоди, оскільки

було грубо порушено право підозрюваного на захист [11]. Обвинувачений пояснив у підготовчому судовому засіданні, що він підписував у слідчого заяву про те, що захисник йому не потрібен, однак, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 49 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо відповідно до вимог статті 52 цього Кодексу участь захисника є обов'язковою.

Доречно також розглянути питання, що пов'язане з визначенням меж покарання, правил його встановлення, оскільки Гл. 35 КПК України, що регулює процесуальний порядок укладання угод, взагалі не встановлює необхідних вимог, якими повинні керуватись сторони в кримінальному провадженні, які бажають врегулювати відносини на підставі угоди. Звичайно, це є недоліком нормативного забезпечення інституту укладення угод, оскільки у випадку якщо умови узгодженої угоди не будуть відповідати нормам закону, то рішенням суду буде відмовлено у затвердженні такої угоди. Тому неабиякого значення набуває Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 року «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод». Зокрема, судом роз'яснюється за яких умов підозрюваний, обвинувачений можуть бути звільненні від відбування покарання з випробуванням: 1) сторонами угоди узгоджено покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п'яти років; 2) узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням; 3) угода відповідає чинному законодавству та підстави для відмови в її затвердженні, визначені КПК України (пп. 1–6 ч. 7 ст. 474 КПК України), відсутні [12].

В листі також вказується, що в результаті вчинення особою в одному кримінальному провадженні кількох самостійних кримінальних правопорушень та якщо внаслідок вчинення одного із них було заподіяно шкоди правам та інтересам окремих громадян чи інтересам юридичної особи, укладення угоди про визнання винуватості не допускається. Однак, якщо попередньо було укладено угоду про примирення і у зв'язку з цим матеріали кримінального провадження виділено в окреме провадження, укладення угоди про визнання винуватості можливе.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що інститут укладання угод сприяє впровадженню у вітчизняну правову систему принципу процесуальної економії, оскільки органи досудового розслідування, суд звільняються від тривалого, а часом і безрезультативного, розслідування, а визнання злочинцем своєї вини або досягнення примирення з потерпілим сприяє його виправленню та швидкої ресоціалізації. Але, зважаючи на іноваційність даного

інституту в законодавстві України, аналіз судової практики вказує, що ще існують певні суперечності та розбіжності при застосуванні та трактуванні положень КПК України щодо укладання угод в кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. — Назва з екрана.
2. Добровольська О.Г. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості відповідно до нового КПК України / О.Г. Добровольська // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. — 2013. — № 1. — Т. 26 (65). — С. 372.
3. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств : Учебник / К.Ф. Гуценко, Л.В. Головкин, Б.А. Филимонов. — М. : Зерцало-М, 2001. — 480 с.
4. Соловей Г. В. Угоди про визнання вини у новому Кримінальному процесуальному кодексі України / В.І. Теремецький, Г.В. Соловей // Юридична наука. — 2012. — № 7. — С. 115.
5. Статистичні дані звітів Відділу аналізу судової статистики та узагальнення судової практики При Верховному Суді України «Загальні показники стану здійснення судочинства в Україні у 1 кварталі 2017 року» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/>. — Назва з екрана.
6. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 15.01.2016 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55018329>.
7. Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 12.09.2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34365017>.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/198-19/para89#p89>. — Назва з екрана.
9. Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.

10. Ухвала Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 23.01.2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68490983>.

11. Рішення Оболонського районного суду м. Києва від 24 серпня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56666604>

12. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 року «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>. — Назва з екрана